Gregor Pobežin

In quodam libro Graeco: raba in navajanje grških virov pri 'piscih' Cesarske zgodovine

Življenjepiš Lucija Domicija Avrelijana (215–275, vladal 270–275), šestindvajseti po vrsti v zbirki tridesetih besedil *Cesarske zgodovine*, se začne z neverjetno, malodane pravljичno prigodo, ki vsebuje *topos de benevolentia*, pa tudi za to razpravo zelo pomemben *topos de fontibus*:

Vopiscus, *Divus Aurelianus* 1.1–10: Hilaribus, quibus omnia festa et fieri debere scimus et dici, impletis sollemnibus vehiculo suo me et iudiciali carpento praefectus urbis, vir inlustris ac praefata reverentia nominandus, Iulius Tiberianus accepit. ibi cum animus a causis atque a negotiis publicis solutus ac liber vacaret, sermonem multum a Palatio usque ad Hortos Varianos instituit et in eo praecipue de vita principum. cumque ad Templum Solis venissemus ab Aureliano principe consecratum, quod ipse non nihilum ex eius origine sanguinem duceret, quaesivit a me quis vitam eius in litteras rettulisset. cui cum ego respondi neminem a me Latinorum, Graecorum aliquos lectitatos, dolorem gemitus sui vir sanctus per haec verba profudit: »Ergo Thersitem, Sinonem ceteraque illa prodigia vetustatis et nos bene scimus et posterius frequentabunt; divum Aurelianum, clarissimum principem, severissimum imperatorem, per quem totus Romano nomini orbis est restitutus, posterius nescient? deus avertat hanc amentiam. et tamen, si bene novi, ephemeridas illius viri scriptas habemus, etiam bella characterum historico digesta, quae velim accipias et per ordinem scribas, additis quae ad vitam pertinent. quae omnia ex libris linteis, in quibus ipse cotidiana sua scribi praeceperat, pro tua sedulitate condiscas. curabo autem ut tibi ex Ulpia Bibliotheca et libri lintei proferantur. tu velim Aurelianum ita ut est, quatenus potes, in litteras mittas.« parui, mi Ulpiane, praeceptis, acce-

pi libros Graecos et omnia mihi necessaria in manum sumpsit, ex quibus ea quae digna erant memoratu in unum libellum contuli. tu velim meo muneri boni consulas et, si hoc contentus non fueris, lectites Graecos, linteos etiam libros requiras, quos Ulpia tibi Bibliotheca, cum volueris, ministrabit.

Ob hilarijah, ko mora biti, kot vemo, vsaka beseda in dejanje dobronamer-
no, me je po končanih slovesnostih vzel k sebi na voz, se pravi v uradno ko-
čijo, mestni prefekt Junij Tiberijan, odličen mož, ki ga smemo omenjati le
z največjim spoštovanjem. Pozabil je na javne zadeve in posle in se z menoj
sproščeno zapletel v pogovor; kramljala sva tja do Palatina in Varijevih vr-
tov, predvsem o življenjih vladarjev. Ko sva prispela do svetišča boga Sonca,
ki ga je bil posvetil Avrelijan, me je vprašal – svoj rod je namreč nekoliko
povezoval z njim –, kdo neki je sestavil njegov življenjepis. Ko sem odvrnil,
da nisem prebral še nobenega Avrelijanovega življenjepisa v latinskem jezi-
ku, v grškem pa kar nekaj, je prizadeto zavzdihnil in nadaljeval: »Torej so
dobro znane nam in bodo še našim zanamcem le takšne pošasti iz preteklo-
sti, kot sta Tersit in Sinon, na božanskega Avrelijana, preslavnega cesarja,
tega predanega vladarja, ki je Rimu povrnil kaj izgubljenega sveta, pa bodo
naslednji rodovi kar pozabili? Bog obvaruj! In če kaj vem, obstaja celo dnev-
nik tega moža, poleg tega pa še beležke o vojnah, ki jih je vojeval, spisane v
obliki zgodovine. Želim, da jih dobiš v roke in jih urediš ter jim dodaš še ti-
sto, kar zadeva njegovo življenje. Marljiv, kot si, boš vse o njegovem življenju
našel v platnenih knjigah, v katere je dal zapisati svoje vsakdanje doživlja-
je; poskrbel bom, da iz Ulpijeve knjižnice dobiš te knjige. Želim, da v knjigi
po svojih najboljših močeh opišeš Avrelijana prav takega, kot je bil.« Ubogal
sem ta navodila, moj Ulpijan, vzel v roke grške knjige in še vse ostalo, kar
mi je bilo v pomoč, in iz vsega skupaj strnil v eno knjižico vse tisto, kar je
bilo vredno omembe. Upam, da boš mojemu delu naklonjen, če pa s čim ne
boš zadovoljen, beri grške knjige in vprašaj po platnenih knjigah, ki so ti na
voljo v Ulpijevi knjižnici.¹

Ta po vsej verjetnosti fiktiven dogodek, katerega opis je pomemben tudi za ra-
zumevanje nekaterih drugih aspektov *Cesarske zgodovine* – predvsem vpra-
šanja avtorstva oz. vprašanja o tem, *koliko* avtorjev se skriva za besedilom,
vendar o tem nekoliko več v nadaljevanju –, odkriva pogled avtorja (kdor koli
to že je) na rabo virov in odnos do njihove uporabe, ki ga razkriva tudi nada-
ljevanje odlomka (citat v nadaljevanju).

V tem prispevku se sicer sprašujemo o specifični rabi (grških) virov pri
pisih *Cesarske zgodovine*, ki se zrcali v nespecifični dikciji (prim. *in quodam
libro Graeco*), presenetljivi celo za antičnega zgodovinarja; zavoljo razme-
roma obširne snovi se bomo omejili predvsem na tri domnevne 'avtorje' in
odstopanja med njimi, kar zadeva dikcijo o rabi virov: na Julija Kapitolina,
Elija Lampridija in Flavija Vopiska; pri teh treh avtorjih in življenjepisih iz-

¹ Vsi prevodi odlomkov G. P.

pod njihovih peres namreč naletimo na dramatično različen pristop k rabi ali vsaj k citiranju (grških) virov.

O problematičnem odnosu do virov v zvezi s *Cesarsko zgodovino* pove veliko že dejstvo, da je bilo vsaj 150 dokumentov (od tega ok. 70 pisem, 60 različnih govorov in vsaj 20 senatskih odlokov – *senatus consultum*) dokazano nepristnih, zaradi česar je obravnava besedila *Cesarske zgodovine* kot zgodovinskega vira že sama po sebi problematična. Odnos do virov – in sicer ne le do virov iz rimske stvarnosti, temveč tudi do grških virov, ki se jim tu posvečamo – kot enega temeljnih orodij za zgodovinopisje, in še toliko bolj za biografsko 'zgodovinopisje', če ga vsaj v primeru *Cesarske zgodovine* sploh smemo tako imenovati – pomislimo le na Symovo oceno, da je *Cesarska zgodovina* slabo sestavljeno delo, ki je obenem tudi zavajajoče in bi si zato zaslužilo kvečjemu oznako *mythistoria* –,² je, kot lahko pokaže le obširnejša razprava tudi v okviru preučevanja grškega zgodovinopisja v cesarski dobi, eden pomembnih kriterijev za odgovor na vprašanje, kako je z avtorstvom *Cesarske zgodovine*.

V tem članku ne skušamo spodbijati ali potrjevati splošno sprejete teze,³ da je *Cesarsko zgodovino* sestavil en sam pisec, in ne šest domnevnih avtorjev (Elij Spartijan, Julij Kapitolin, Vulkacij Galikan, Elij Lampridij, Trebelij Polion, Flavij Vopisk), katerih imena sicer niso izpričana nikjer drugje; računalniška analiza besedil je z gotovostjo pokazala, da je besedilo res sestavil en sam avtor.⁴ Delo je nastalo tudi občutno kasneje, kot v posvetilu Dioklecijanu oziroma Konstantinu namigujejo domnevni 'avtorji', in sicer zagotovo šele v drugi polovici četrtega stoletja,⁵ morda celo kasneje, nikakor pa ne kasneje kot v prvi polovici petega stoletja, saj je edini znani primer citiranja v pozni antiki izpričan pri Kv. Simahu l. 458.

Toda vseeno si moramo dovoliti bežen pomislek, vendar obenem pristaviti tudi, da ta ugovor ni izhodišče za pričujočo razpravo, pač pa zgolj priložnost za postavljanje novih vprašanj. Čeprav je seveda težko verjeti, da bi lahko bila skupina avtorjev tako konsistentna v obravnavi snovi, izbiri virov ali celo v prevladujočem humornem slogu pisanja, se vendar zdi zanimiva misel, ki dopušča možnost, da gre pri *Cesarski zgodovini* morda za projekt več piscev – seveda ne nujno šestih –, ki so pisali z istim ciljem, tako da je bilo delo še vedno zasnovano kot celota z enim in istim namenom.⁶ O tej možnosti, ki bi pravzaprav kazala tudi v smer pomanjkljive oziroma celo odsotne končne redakcije, več v nadaljevanju.

2 Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 123.

3 Tezo o enem avtorju, ki jo je prepričljivo izpostavil Dessau, »Über Zeit und Persönlichkeit« (nedostopno v času pisanja), je kritika sprejela kot trdno: prim. White, »The Authorship of the *Historia Augusta*«; Syme, *Emperors and Biography*; Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«; Barnes, *The Sources of the Historia Augusta*.

4 Marriott, »Two Computer Studies«.

5 Baynes, »The Date of the Composition«, 168–69.

6 Baynes, *The Historia Augusta*, 54.

Preglednica šestih domnevnih avtorjev in njihovih konsektivnih življenjepisov pokaže sledečo sliko:

posvetilo Dioklecijanu		posvetilo Konstantinu Velikemu	
avtor	življenjepis	avtor	življenjepis
Elij Spartijan	Hadrijan	Julij Kapitolin	Maksim (Pupien), Balbin
Elij Spartijan	Lucij Elij	lakuna: 244–259	
Julij Kapitolin	Antonin Pij	Trebelij Polion	Valerijan
Julij Kapitolin	Mark Avrelij	Trebelij Polion	Galien
Julij Kapitolin	Lucij Ver	Trebelij Polion	Trideset tiranov
Vulkacij Galikan	Avidij Kasij	Trebelij Polion	Klavdijan II. Gotski
Elij Lampridij	Komod	Flavij Vopisk	Avrelijan
Julij Kapitolin	Pertinaks	Flavij Vopisk	Tacit
Julij Kapitolin	Didij Julijan	Flavij Vopisk	Prob
Elij Spartijan	Septimij Sever	Flavij Vopisk	Štirje tirani
Elij Spartijan	Pescenij Niger	Flavij Vopisk	Kar, Karin, Numerijan
Julij Kapitolin	Klodij Albin	Zaporedje življenjepisov ne izraža nujno tudi časovnega zaporedja: življenjepisi M. Avrelija, L. Vera in A. Kasija obravnavajo isto obdobje in razmerja med dvema vladarjema in uzurpatorjem. Izgubljen je začetni uvod, morda tudi življenjepis Nerve in Trajana, ki bi HA lahko povezala s Svetonijevim delom; vsekakor so izgubljeni življenjepisi Filipa Arabca, Decija, Trebonijana Gala in Emilijana med leti 244–259.	
Elij Spartijan	Karakala		
Elij Spartijan	Geta		
Julij Kapitolin	Makrin		
Elij Lampridij	Diadumenijan		
Elij Lampridij	Heliogabal		
Elij Lampridij	Sever Aleksander		
Julij Kapitolin	Maksimian Tračan		
Julij Kapitolin	Gordijan I., II., III.		

Vire za svoje delo naj bi sicer avtor(ji) *Cesarske zgodovine* našel(-i) predvsem v sledečih glavnih virih: za obdobje pred l. 217 naj bi bil poglobitni vir neznani biograf (*Ignotus*), čigar delo je mestoma dopolnjeno z noticami Marija Maksima; pomemben vir, vsaj za življenjepis Septimija Severa in njegovih rivalov, je bil Kasij Dion, čigar delo pa je bilo za pisca(-e) *Cesarske zgodovine* morda celo

preobsežno, zato ga je mestoma nadomeščal z odlomki epitomatorja Avrelija Viktorja,⁷ morda pa tudi še z odlomki iz *Kaisergeschichte*, starejše epitomatorske kompilacije,⁸ ki je kot vir služila tudi Avreliju Viktorju in Evtropiju, še enemu epitomatorju, ki je bil vir piscem *Cesarske zgodovine*. Med grškimi pisci je pomemben vir zlasti še Herodijan, ki ponekod ni imenovan, ponekod pa nastopa pod imenom *Arrianus*; za obdobje do leta 270 nastopa kot vir Deksip, za obdobje po letu 270 Evnapij.

Ne glede na to, kako problematični so, so viri tudi s stališča avtorja oz. avtorjev – če že ne pomemben vir informacij, pa vsaj pomembna referenca kot afirmacija lastne zgodovinopisne avtoritete; v podkrepitev te trditve naj navedemo dva odlomka, oba iz biografij izpod peresa domnevnega avtorja Flavija Vopiska, na čigar specifičen odnos do virov sicer opozarjamo:

Vopiscus, *Quat. tyrann.* 6.1–4: Haec nos de Firmo cognovisse scire debuisti, sed digna memoratu. nam ea quae de illo Aurelius Festivus, libertus Aureliani, singillatim rettulit si vis cognoscere, eundem oportet legas, maxime cum dicat Firmum eundem inter crocodillos, unctum crocodillorum adipibus, natasse et elephantum rexisse et hippopotamo sedisse et sedentem ingentibus struthionibus vectum esse et quasi volitasse. sed haec scire quid prodest? cum et Livius et Sallustius taceant res leves de iis quorum vitas arripuerunt. non enim scimus quales mulos Clodius habuerit aut mulas Titus Annius Milo, aut utrum Tusco equo sederit Catilina an Sardo, vel quali in chlamyde Pompeius usus fuerit purpura.

Seznanjen pa moraš biti s temi našimi dognanji zastran Firma – vsaj ta so namreč vredna omembe. Če namreč želiš izvedeti, kaj je o njem podrobno poročal Avrelij Festiv, Avrelijanov osvobojenec, moraš pač prebrati njegovo delo – zlasti pripoved, kako je Firm sam plaval med krokodili, namazan s krokodiljo mastjo, kako je vpregel slona, pa zajahal povodnega konja in kako je sedel jezdil ogromne noje, da je bilo videti, kakor da leti. A kakšna je korist od takšnih spoznanj? Livij in Salustij oba molče izpuščata malo pomembne podrobnosti zastran posameznikov, katerih življenje sta se lotila preučevati. Saj ničesar ne izvemo o tem, kakšne mezge je redil Klodij ali kakšne mule Tit Anij Milon, pa o tem, ali je Katilina jezdil na etrurskem ali sardskem konju, ali celo o tem, kakšnega kroja je bilo Pompejevo škrlatno ogrinjalo.

S kritiko malo preverljivih, fantastičnih zgodb pri Avreliju Festivu, o katerem nam razen Vopiskove notice ni znano nič gotovega,⁹ in sklicevanjem na Livija ter Salustija Vopisk izkazuje svoj domnevni znanstveni aparat in nagnjenost

7 Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 123–24.

8 Na podlagi konkordanc med posameznimi obstoječimi deli je A. Enmann prepričljivo razmišljal o izgubljenem skupnem viru, epitomatorski kompilaciji podatkov za obdobje od cesarja Avgusta do srede četrtega stoletja.

9 Prim. Barnes, »Some Persons«, 157.

do 'resnega' zgodovinopisnega pristopa k obravnavani materiji, čeprav je, kot bomo pokazali v nadaljevanju, ravno Vopiskov odnos do virov naravnost problematičen. Podoben motiv se pojavlja pri Avrelijanovem življenjepis:

Vopiscus, *Divus Aurelianus* 2.1–2: Et quoniam sermo nobis de Trebellio Pollione, qui a duobus Philippis usque ad divum Claudium et eius fratrem Quintillum imperatores tam claros quam obscuros memoriae prodidit, in eodem vehiculo fuit adserente Tiberiano quod Pollio multa incuriose, multa breviter prodidisset, me contra dicente neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum, prodente quin etiam in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus convincerentur, pedibus in sententiam transitum faciens ac manum porrigens iocando praeterea, »Scribe,« inquit, »ut libet. securus quod velis dices, habiturus mendaciorum comites, quos historicae eloquentiae miramur auctores.«

Ko je med vožnjo v pogovoru beseda nanesla na Trebelija Poliona, ki je pisal o vseh znanih in manj znanih cesarjih od dveh Filipov do božanskega Klavdija in njegovega brata Kvintila, je Tiberijan pripomnil, da je Polion marsikaj raziskal pomanjkljivo in premalo natančno; ugovarjal sem, da ni pisca, vsaj med zgodovinarji ne, ki se ne bi kdaj zmotil, in opozoril na nekaj mest pri Liviju, Salustiju, Tacitu in nenazadnje Trogu, kjer jim je mogoče dokazati očitno zmoto. Pritrdil mi je in z dvignjenimi rokami v šali dejal: »Torej piši, kakor hočeš. Mirno zapiši, kar ti pade na pamet, saj se boš z napakami le znašel v družbi tistih, ki jih občudujemo zaradi njihovega zgodovinopisnega sloga.«

Odlomek se zdi primer nečesa, kar bi lahko v šali poimenovali *licentia historiographica*: »delati napake« pomeni pridružiti se imenitni družčini dobrih zgodovinopiscev. V življenjepisih *Cesarske zgodovine* je bila praksa prignana do skrajnih meja, kakor kaže npr. ustoličenje Marka Klavdija Tacita (ok. 200–276, vladal 275–276) za cesarja (življenjepis domnevnega avtorja Flavija Vopiska): po avtorjevih besedah naj bi Tacita 25. septembra 275 senatorji samodejno razglasili za cesarja v »Pompilijeви kuriji« (Vop. *Tac.* 3.2: »die VII kal. Octob. cum in Curiam Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus consul dixit: 'Referemus ad vos, patres conscripti, quod saepe rettulimus; imperator est deligendus, cum exercitus sine principe recte diutius stare non possit ...'«), kar je povsem fabricirana trditev: v neobstoječi stavbi je bil na pobudo neobstoječega konzula¹⁰ za cesarja oklican človek, ki je bil v času svojega ustoličenja zunaj Rima.¹¹

¹⁰ Barnes, »Some Persons«, 159.

¹¹ Prav tam, 181.

Če se vrnemo k citiranemu odlomku, s katerim smo začeli to razpravo, torej k Vopiskovemu pogovoru s prefektom Junijem Tiberijanom, ga lahko označimo predvsem kot sredstvo avtorizacije. Isti odlomek se sklicuje na historične vire dveh vrst: obstoječe in predvidoma zanesljive ter neobstoječe oz. nezanesljive. Omemba Ulpijeve knjižnice, ki je historično preverljivo dejstvo, deluje kot stvaren element in obenem 'maskirno sredstvo' za celo vrsto težko preverljivih oziroma malo verjetnih omemb različnih 'historiografskih' virov, od domnevnega zasebnega cesarskega dnevnika do neimenovanih grških Avrelijanovih življenjepisov (*»ephemeridas illius viri scriptas habemus, etiam bella caractere historico digesta ... quae omnia ex libris linteis, in quibus ipse cotidiana sua scribi praeceperat ... curabo autem ut tibi ex Ulpia Bibliotheca et libri lintei proferantur ... accepi libros Graecos et omnia mihi necessaria ... si hoc contentus non fueris, lectites Graecos, linteos etiam libros requiras«*). Če torej omembo platnenih knjig v zvezi z Ulpijevo knjižnico še lahko razumemo kot stvarno historiografsko notico, pa številnih omemb nespecifičnih grških virov ne moremo obravnavati drugače kot fabrikacijo, ki jo je pisec skušal skriti pod 'maskirno ponjavo' stvarne historiografske instance.

Zgoraj citirani odlomki seveda niso merilo za oblikovanje splošnega vtisa o rabi virov v *Cesarski zgodovini*. Raba starejših (rimskih) zgodovinskih oziroma zgodovinopisnih predlog je očitna na primeru nekaterih odlomkov, ki jih velja posebej omeniti. Če se potemtakem za trenutek pomudimo na primeru odlomkov, ki se očitno zgledujejo po starejši rimski zgodovinopisni literaturi, nam ne more uiti zanimiva protislovna drža pri rabi denimo moralnih konceptov, kakršni in kakor so bili zgrajeni že v starejšem zgodovinopisju. Na dveh mestih tako najdemo primer čiste salustijanske karakterizacije s katilinarijskim modelom dihotomije moralne *pravitas* ter fizične *virtus*, in sicer pri opisu uzurpatorja Avidija Kasija (120/130–175) pod Markom Avrelijem – domnevni avtor življenjepisa je Vulkacij Galikan – in pri opisu Klodija Albina (147–197, vladal 193–197) izpod peresa domnevnega avtorja Julija Kapitolina:

Vulcacius Gallicanus, *Avidius Cassius* 3.1–5: Sed nos hominis naturam et mores breviter explicabimus. [...] Fuit his moribus, ut nonnumquam trux et asper videretur, aliquando mitis et lenis, saepe religiosus, alias contemptor sacrorum, avidus vini item abstinens, cibi adpetens et inediae patiens, Veneris cupidus et castitatis amator. nec defuerunt qui illum Catilinam vocarent, cum et ipse se ita gauderet appellari ...

Naj na kratko spregovorim o naravi in značaju tega moža. [...] Bil je takšnega značaja, da se je občasno zdel grob in oster, včasih pa blag in krotek; pogosto se je zdel goreče veren, včasih spet brezbrizen do vsega svetega. Pri vinu ni imel mere, lahko pa se ga je tudi vzdržal; bil je strasten jedec, a je znal trpeti lakoto; vdajal se je ljubezenskim užitkom – in čislal vzdržnost. Ni jih bilo malo, ki so ga klicali Katilina, saj je bil ta vzdevek celo njemu prav v veselje ...

Po dikciji, ki ponekod *verbatim* posnema Salustijevo predlogo (»avidus vini ... inediae patiens ... Veneris cupidus« – prim. Sal. *Cat.* 5.3–4: »corpus patiens inediae ... alieni adpetens ... ardens in cupiditatibus«), je, če že drugega ne, jasno razvidno, da gre za učenega avtorja, ki je vsaj bazično seznanjen s pomembnimi avtorji rimskega zgodovinopisja, in to toliko, da prikladno povzema cele pasuse, čeprav je zlasti pri drugem opisu razvidna ohlapnost pri rabi salustijanskih moralnih konceptov:

Iulius Capitolinus, *Clodius Albinus* 13.2: Fuit statura procerus, capillo renodi et crispo, fronte lata et candore mirabili, ita ut plerique putent quod ex eo nomen acceperit, voce muliebri et prope ad eunuchorum sonum, motu facili, iracundia gravi, furore tristissimo, in luxurie varius, nam saepe adpetens vini, frequenter abstinens. Armorum sciens prorsus, ut non male sui temporis Catilina diceretur.

Bil je visoke rasti in širokega čela, kodraste lase je imel razmršene. Bil je tudi neverjetno blede polti, celo tako zelo, da je marsikdo verjel, da je od tod dobil ime; njegov glas je bil žensko visok, zvenel je skoraj kot evnuh. Bil je razburljiv, lahko se je strašno razjezil in srdito pobesnel. V razvadah je bil nepredvidljiv, saj je pogosto pil vino brez mere, dostikrat pa se ga je tudi vzdržal. Bil je spreten z orožjem, tako da se ga ni povsem nezasuženo prijel vzdevek 'Katilina svoje dobe'.

Kar je za nas bolj zanimivo, je, kot že rečeno, ohlapnost pri rabi karakterizacije, ki je do piščeve dobe, se pravi do poznega četrtega stoletja, očitno že postala slabo razumljen *topos*, tako da je njena osnovna sporočilna intenca – model *pravitas* – nekoliko izgubljena, čeprav ne smemo izgubiti izpred oči dejstva, da tudi pri Salustiju Katilina – ali denimo Hanibal pri Liviju – ni izključno in v celoti svoje osebe slab, temveč znotraj dihotomne razčlenitve posameznika na fizično oziroma telesno ter etično oziroma moralno komponento še vedno po svoje subjekt *virtus*.

V dikciji, ki se mestoma povsem zbliža z (Galikanovim) izražanjem v zgoraj citiranem odlomku iz življenjepisa Avidija Kasija (*adpetens vini, frequenter abstinens*), najdemo podobne elemente salustijanske karakterizacije v skoraj formularno ustaljeni obliki, kar sicer omogoča sklep – vendar ne aprioren –, da gre v resnici za isto piščo osebo; toda to, kot smo že izpostavili, sodi v drugo debato.

V obeh primerih je biograf primoran za posameznika, ki ga opisuje, ustvariti biografski okvir *per species*, kar je standard vse od Svetonija naprej: lahko razumemo, da je bilo za Rimljana težko doumeti, da je posameznik lahko dober in slab obenem (prim. Cic. *Part. Or.* 22.75: *facta in propria virtutum genera sunt dirigenda*), zato je bilo lažje ustvariti vtis, da je, denimo, Neron svoje grehe v določenem obdobju samo skrival, kasneje pa so prišli na

dan.¹² Kakor koli že, v obeh primerih se biograf naslanja na neki literarni vir, kar pa seveda ni *unicum* – pokazati želimo, da raba določenih toposov morda kaže na specifično ozadje pisca, senatorsko izobraženega Rimljana, kar ni nepomembno: na senatorskega pisca je njegovo ozadje nujno bistveno vplivalo v več smislih, tako v smislu *Weltanschauung* kot tudi v smislu poklicnih izkušenj in privilegijev, ki jih je kot tak imel. Vopiskova notica o dostopu do Ulpijeve knjižnice in do vseh arhivov se lepo vklaplja v to shemo; poleg tega lahko o 'senatorski izobrazbi' oz. 'senatorskem značaju' posameznih piscev (ali kolektivnega pisca, če se smemo tako izraziti – in če verjamemo, da je bil pisec res samo eden) sklepamo tudi po izrazito negativnih tonih opisa nekaterih posameznikov, npr. Galiena (*P. Licinius Egnatius Gallienus*, avgust 253–260 z Valerijanom, 260–268 vladal sam), ki je bil v izrazito slabih odnosih s senatorji; pro-senatorski ton in obsojanje korupcije na cesarskem dvoru sta očitno konstanten motiv pri vseh domnevnih avtorjih.¹³ V tem smislu se zdi del sheme celo morebitna namerna hudomušna besedna igra v imenu enega od domnevnih avtorjev – *Vulcacius Gallicanus*. Začetnici »vročekravnega Galca«, V. C., prav mogoče kažeta na nekoga, ki je bil *vir clarissimus* – mož senatorskega rodu oziroma stanu,¹⁴ vendar z utemeljevanjem tako tvegane razlage v bistvu ne pridemo prav daleč. Ob vsem tem si moramo dovoliti tudi zadržanost do vtisa o dobro izobraženem piscu senatorskega rodu: falsifikatorski odnos do virov in mestoma nespretno aludiranje na druga literarna dela morda izkazujeta ne pretirano prefinjen literarni um.¹⁵

Nekoliko smo zašli od začrtane teme – rabe in navajanja grških virov. Vendar pa zgoraj postavljena trditev lahko velja tudi za te: dobro izobraženi pisec je imel dostop do grške literature, pričakovano pa tudi izkušnje z njo; afiniteta do omenjanja grške izobrazbe v rubriciranih opisih (prva faza življenjepisa – *pueritia* pri različnih opisovanih posameznikih vedno znova dokazuje njihovo grško izobrazbo) daje slutiti, da je za pisca to pomembno izhodišče. Kljub tej vsaj navidezni afiniteti do grških literarnih predlog pa je raba grških virov naravnost problematična: na to opozarja tudi zanimivo dejstvo, da kljub ustaljeni praksi pri, denimo, Svetoniju, ki grško poezijo citira v izvirniku, pri piscih *Cesarske zgodovine* tako rekoč ni najti grških verzov, pač pa so ti prevedeni – in mnogi od njih izmišljeni ter morda oblikovani po poljubni latinski predlogi.¹⁶

Predvsem pa pri rabi grških virov ne najdemo specifičnega vzorca. Preglednica pojavov grških virov v besedilih pokaže pomanjkanje vsakršne konsistentnosti; če le-to še najdemo, kar zadeva latinske vire oziroma sklicevanje na starejše rimske pisce (npr. pri Galikanu, Kapitolinu in Vopisku),

12 Wiedemann, »The Figure of Catiline«, 481.

13 White, »The Authorship of the *Historia Augusta*«, 116.

14 Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 133.

15 Cameron, »Literary Allusions«, 373.

16 White, »The Authorship of the *Historia Augusta*«, 117.

je pri grških virih, če navajamo samo nekatere instance, ravno nasprotno, ni najti:

vir	omenjen specifičen grški vir	‘avtor’	omenjen nespecifičen grški vir	‘avtor’
Herodijan	Clodius Albinus 12.14	J. Kapitolin	Heliogabalus 35.1	E. Lampridij
	Diadumenus 1.5	E. Lampridij	Aurelianus 1.4, 1.9, 15.2, 24.8	F. Vopisk
	Maximus et Balbinus 15.4	J. Kapitolin	Probus 3.3	F. Vopisk
Herodijan (kot Arrianus)	Maximini duo 33.3–4	J. Kapitolin	Firmus 3.1	F. Vopisk
	Gordiani tres 2.1	J. Kapitolin		
Deksip	Maximus et Balbinus 15.4	J. Kapitolin		
	Gordiani tres 2.1	J. Kapitolin		

Če torej glede na rabo specifičnih oziroma nespecifičnih grških virov navajamo pisce *Cesarske zgodovine* po njihovi tradicionalni postavi, si po spisih po vrstnem redu avtorjev (ne pa tudi življenjepisov) sledijo takole:

1) JULIJ KAPITOLIN

Sklicevanje na Herodijana:

Vita Clodi Albini 12.14: quae quidem omnia in vita eius posita sunt. quae qui diligentius scire velit, *legat Marium Maximum de Latinis scriptoribus, de Graecis scriptoribus Herodianum*, qui ad fidem pleraque dixerunt.¹⁷

Vse to stoji zapisano v njegovem življenjepis. Če kdo želi izvedeti kaj podrobnejšega, *naj med latinskimi pisci bere Marija Maksima, med grškimi pa Herodijana*; oba sta marsikaj zapisala po resnici.

¹⁷ Tu je na voljo tudi Severova avtobiografija in pa njegova biografija pri Kasiju Dionu, *Rimska zgodovina, epitom.* 76.7.3.

Sklicevanje na Herodijana in Deksipa:

Maximus et Balbinus 15: Sed multi non a Maximo, verum a Pupieno imperatore victum apud Aquileiam Maximinum esse dixerunt, et ipsum cum Balbino esse occisum, ita ut Maximi nomen praetereant. tanta est autem historicorum inter se certantium imperitia vel usurpatio, ut multi eundem Maximum quem Pupienum velint dici, cum Herodianus, vitae suae temporum scriptor, Maximum dicat, non Pupienum, cum et Dexippus, Graecorum scriptor, Maximum et Balbinum imperatores dicat factos contra Maximinum post Gordianos duos et a Maximo victum Maximinum, non a Pupieno.

Mnogi pa pravijo, da Maksimina pri Akvileji ni premagal Maksim, temveč cesar Pupien, ki pa je tudi sam padel skupaj z Balbinom; imena Maksim torej ne omenjajo. Celo tako neuki so zgodovinarji in tako daleč gredo v medsebojnem nestrinjanju, da so mnogi med njimi pripravljeni trditi, da sta Maksim in Pupien ista oseba, čeprav Herodijan, ki je pisal zgodovino svojega časa, govori o Maksimu in ne Pupienu, in grški pisec Deksip omenja, da sta bila po dveh Gordijanih proti Maksiminu za cesarja postavljena Maksim in Balbin ter da je Maksimina premagal Maksim in ne Pupien.

Sklicevanje na Herodijana (z obliko imena *Arrianus*) in Deksipa:

Maximini duo 33.3–4: Sane quod nullo in loco tacendum est, cum et Dexippus et Arrianus et multi alii Graeci scripserunt Maximum et Balbinum imperatores contra Maximinum factos, Maximum autem cum exercitu missum et apud Ravennam bellum parasse, Aquileiam autem nisi victorem non vidisse: Latini scriptores non Maximum sed Pupienum contra Maximinum apud Aquileiam pugnasse dixerunt eundemque vicisse. qui error unde natus sit, scire non possum, nisi forte idem est Pupienus qui Maximus. quod ideo testatum posui, ne quis me hoc nescisse crederet, quod re vera magnum stuporem ac miraculum crearet.

Tole pa vsekakor moramo omeniti. Deksip, Arijan in mnogi drugi Grki so zapisali, da sta bila proti Maksiminu za cesarja postavljena Maksim in Balbin ter da se je Maksimin na vojnem pohodu pripravil na spopad pri Ravenni, Akvilejo pa je dosegel šele po zmagi. Latinski pisci pa trdijo, da se je proti Maksiminu boril Pupien, ne Maksim, in sicer pri Akvileji, in ga tudi premagal. Od kod ta zmota, ne vem – razen če sta morda Pupien in Maksim ena in ista oseba. Vse skupaj omenjam zato, ker ne želim, da bi kdo – na svoje veliko začudenje in osuplost – dobil vtis, da tega nisem vedel.

Sklicevanje na Herodijana (z obliko imena *Arrianus*) in Deksipa:

Gordiani tres 2.1: Gordiani non, ut quidam imperiti scriptores loquuntur, duo sed tres fuerunt, idque docente Arriano, scriptore Graecae historiae,

docente item Dexippo, Graeco auctore, potuerunt addiscere, qui, etiamsi breviter, ad fidem tamen omnia persecuti sunt.

Gordijani so bili trije in ne dva, kakor zmotno trdijo nekateri neuki pisci. Ta vtis so morda dobili od Arijana, pisca grške zgodovine, podobno tudi od grškega pisca Deksipa, ki sta o vsem poročala sicer skopo, a natančno.

2) ELIJ LAMPRIDIJ

Sklicevanje na Herodijana:

Vita Diadumeni Antonini 2.5: Herodianus Graecus scriptor haec praeteriens Diadumenum tantum Caesarem dicit puerum a militibus nuncupatum et cum patre occisum.

Grški pisec Herodijan o tem molči; omenja le, da so Diadumenijana še kot dečka vojaki imenovali za cesarja in da je bil ubit skupaj s svojim očetom.

Omenjanje nespecifičnih virov:

Vita Antonini Heliogabali 35.1: Haec sunt de Heliogabalo, cuius vitam me invitum et retractantem ex Graecis Latinisque collectam scribere ac tibi offerre voluisti ...¹⁸

To je vse o Elagabalu, čigar življenjepis sem le nerad in z odporom *napaberkoval iz grških in latinskih knjig* ter sestavil na tvojo pobudo ...

3) FLAVIJ VOPISK

Sklicevanje na nespecifičen vir:

Divus Aurelianus 1.1–10: glej začetek razprave

Divus Aurelianus 15.2: memini me in quodam libro Graeco legisse, quod tacendum esse non credidi, mandatum esse Crinito a Valeriano ut Aurelianus adoptaretur, idcirco praecipue quod pauper esset; sed hoc in medio relinquendum puto.

V spominu imam, da sem v neki grški knjigi prebral nekaj vrednega omembe, in sicer, da je Valerijan Krinitu naročil, da mora posvojiti Avrelijana, predvsem zato, ker je bil reven; toda to pustimo ob strani.

Divus Aurelianus 24.8: quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius diviniusque inter homines fuit? ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultra

¹⁸ V 11.6 navaja kot vir tudi Marija Maksima: »Horum pleraque Marius Maximus dicit in vita ipsius Heliogabali.«

homines et fecit et dixit. quae qui velit nosse, *Graecos legat libros* qui de eius vita conscripti sunt.¹⁹

Je mar bilo med ljudmi kaj bolj svetega, bolj častitljivega, kaj starejšega in bolj božjega? Oni je mrtvim povrnil življenje, izgotovil in izrekel je mnogo nadčloveškega. Če se kdo želi o tem poučiti, *naj bere grške knjige* o njegovem življenju.

Probus 3.3: multi dicunt Probum Claudii propinquum fuisse, optimi et sanctissimi principis, quod, quia *per unum tantum Graecorum relatum est*, nos in medio relinquemus.

Mnogi trdijo, da je bil Prob sorodnik Klavdija, odličnega in nadvse spoštovanega cesarja, toda ker to *omenja zgolj en grški pisec*, o tem ne bomo razpravljali.

Quat. tyrann. 3.1: Firmo patria Seleucia fuit, tametsi *plerique Graecorum alteram tradunt*, ignari eo tempore ipso tres fuisse Firmos, quorum unus praefectus Aegypti, alter dux limitis Africani idemque pro consule, tertius iste Zenobiae amicus ac socius ...

Firm je bil po rodu iz Selevkije, toda *mnogi grški pisci ga umeščajo drugam*; ušlo jim je dejstvo, da so v tistem času živeli trije Firmi, in sicer je bil eden od njih prefekt v Egiptu, drugi poveljnik na afriškem limesu in tudi prokonzul, tretji pa ta Zenobijin prijatelj in zaveznik ...

Ne moremo mimo dejstva, da se odnos do (grških) virov 'skozi čas' oziroma od avtorja do avtorja spremeni. Navajanje nespecifičnih virov tipa *in quodam libro Graeco* v tem (resda nereprezentativnem) vzorcu pokaže jasno sliko: odnos do virov se sčasoma bistveno poslabša, kar se sklada z ugotovitvijo, da so začetni življenjepisi, vsaj prvih devet primarnih, v smislu historiografske oz. biografske metode razmeroma kakovostni,²⁰ saj kažejo na rabo kakovostnega *latinskega* biografskega vira.²¹ V Makrinovem življenjepisju je že zaznati opazen zasuk: citiranje grškega vira (Herodijan), mestoma pa tudi že posamezne fabrikacije. V življenjepisih, ki sledijo, zlasti od življenjepisa Severa Aleksandra naprej, zlasti pa v t. i. sekundarnih življenjepisih, je ta praksa vse bolj prisotna. Toda tudi v t. i. primarnih življenjepisih ne gre brez tovrstnih težav: v življenjepisju Septimija Severa, ki naj bi bil po tezi, da je bilo zanj pri neznanem latinskem biografu (*Ignotus*) na voljo dovolj kakovostnega biografskega materiala,²² zanesljiv, najdemo problematičen, nikjer drugje izpričan vir Elija

19 Tu moramo dopustiti možnost, da je imel pisec na voljo romansirani življenjepis Apolonija iz Tiane izpod peresa Flavija Filostrata (u. ok. 245 za časa Filipa Arabca), ki je živel in ustvarjal v obdobju Septimija Severa.

20 Syme, *Emperors and Biography*, 30 ss.

21 Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 124.

22 Prav tam, 125.

Mavra (Sev. 20.1).²³

Tako dramatičen zasuk v rabi virov, sploh pa nespecifično dikcijo glede grških virov, je težko razložiti. Zagotovo bi bila razlaga, da se je biograf obrnil k rabi pravih ali domnevnih grških virov, šele ko je bil v to primoran – ko mu je torej zmanjkalo zanesljivih latinskih virov –, mnogo preveč enostavna.²⁴ Nekaj luči bi na to vprašanje lahko vrgla razlaga o vprašljivem vrstnem redu sestavljanja biografij; teza, da je domnevni avtor začel z življenjepisom Severa Aleksandra in se šele po končanem Karinovem življenjepisom lotil življenjepisov cesarjev in uzurpatorjev od Hadrijana do Karakale, se zdi mikavna, vendar govori veliko argumentov proti njej.²⁵ Tudi če temu ne bi bilo tako, bi nam vrstni red sestavljanja posameznih življenjepisov pri pojasnjevanju rabe virov pomagal predvsem pri utrjevanju domneve o neznanem zanesljivem latinskem biografskem viru za obdobje do l. 217; pri beleženju in pojasnjevanju nespecifične in falsifikatorske narave rabe in navajanja grških virov bi nam ne pomagal prav dosti.

Opozoriti velja na še eno posebnost zlasti zadnjih citiranih primerov; medtem ko se avtor(ji) zgodnejših življenjepisov k navajanju grških virov zatekajo za pojasnjevanje ali utrjevanje povedanega, se zadnji citirani primeri navajanja grških virov pri Vopisku, ki se sicer sklicuje na Ulpijevo knjižnico na več mestih (nazadnje pri življenjepisui Tacita 8.5), med katerimi izstopa uvodna formulacija k Avrelijanovemu življenjepisui, uporabljajo – izvzemši ravno prvi primer – za relativizacijo povedanega. Njihova funkcija je bodisi polemika z grškimi avtorji bodisi prelaganje odgovornosti za povedano na neki zunanji vir ali pa kar na bralca, ki se mu naroča, naj se *in quibusdam libris Graecis Latinisque* sam natančneje pouči o povedanem:

Vop. *Div. Aurel.* 15.2: memini me in quodam libro Graeco legisse ... mandatum esse Crinito a Valeriano ut Aurelianus adoptaretur ... *sed hoc in medio relinquendum puto.*

Vop. *Div. Aurel.* 24.8: quae qui velit nosse, *Graecos legat libros* qui de eius vita conscripti sunt

Vop. *Prob.* 3.3: quia per unum tantum Graecorum relatum est, *nos in medio relinquemus*

V zgodnejših življenjepisih so primeri takšne prakse redkejši, sploh v prvih devetih. Kljub spoznanju o stilistični monolitnosti, ki naj bi jo v zadnjem času, kakor smo že omenili, prepričljivo dokazala računalniška analiza besedila (posamezna stilistična odstopanja naj bi bila kvečjemu posledica dejstva, da se tudi posamezni življenjepisi med seboj tipsko razlikujejo),²⁶ lahko zatrdimmo, da v odnosu do virov takšne monolitnosti ni – najprej vidimo razha-

²³ Hock, »Puns, Aelius Maurus«, 110 ss.

²⁴ Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 124–25.

²⁵ Prav tam, 128 ss.

²⁶ Marriott, »Two Computer Studies«, 74.

janja med pristopom k latinskim in grškim virom in zatem še problematično neenotnost pri rabi oz. citiranju samih grških virov.

Priznati si moramo, da izpostavljena problematika dikcije ne pomaga odgovoriti na nobeno vprašanje o samih virih, saj niti ne vemo, kakšno vprašanje naj si o piscih oziroma samem delu tu sploh zastavimo. Mikavni se zdita zlasti dve vprašanji, na kateri ta problematika ne more ponuditi nobenega zadovoljivega odgovora, in sicer: Ali ta neenotnost v pristopu do citiranja virov ne meče vsaj sence dvoma na vprašanje avtorstva? In drugič: Ali je razlog za problematično rabo virov na strani virov samih ali na strani epistemološko podhranjenega uma? Najti odgovor na drugo vprašanje bi bil brez dvoma lažji projekt, vendar je tudi v zvezi s tem problemom še vedno več vprašanj kot pa zadovoljivih odgovorov. Kritična ugotovitev je, da se je pisec zavestno odločil, da bo svoje delo – tudi če je bil njegov namen zgolj sestaviti propagandističen spis²⁷ – opremil z vsaj navideznim znanstvenim aparatom.²⁸ V to shemo se dobro vklaplja vtis prizadevanja za izgradnjo biografske avtoritete, kakršen se zrcali v tej in podobnih noticah, kjer se ustvarja vtis učenega pripovedovalca kot historiografske avtoritete:

Iul. Cap. *Maximini duo* 33.3–4: *quod ideo testatum posui, ne quis me hoc nescisse crederet, quod re vera magnum stuporem ac miraculum crearet.*²⁹

Odlomek namenoma citiramo v celoti tudi zato, ker nam obenem ne more uiti samoironija v stavku »quod re vera magnum stuporem ac miraculum crearet«. Tu se skriva vsaj del odgovora na vprašanje falsifikatorske dikcije. Odgovorna raba virov bi bila namreč mukotrpna naloga, kar pa morda sploh nikoli ni bil avtorjev namen – ob tej samoironični notici, ki ni osamljena, ampak ena mnogih, postane ta vtis premočan, da bi ga ne jemali resno.

Nazadnje še kratek dostavek o prvem vprašanju – vprašanju avtorstva. Kot že rečeno, ni naš namen, da bi spodbijali dobro zastopano tezo o enem avtorju. Pa vendar si moramo dovoliti droben glas dvoma. Dejstvo je, da se praksa citiranja virov med posameznimi življenjepisi bistveno razlikuje, morda preveč, da bi to lahko pojasnili kako drugače kot bodisi z več fazami nastanka bodisi z več avtorji. Besedilu manjka 'monolitnosti' še v nekaterih drugih primerih: pojavljajo se, denimo, skupine istovrstnih topografskih napak, vendar ne pri vseh *scriptores* enako, kar bi utegnili kazati na več istovrstnih posameznih pristopov.³⁰ V luči razprave o teh skupinah bi se morda še enkrat veljalo spomniti Baynesove pripombe o tem, da je bilo avtorjev morebiti tudi več, pri čemer je vprašanje, koliko, pravzaprav postranskega pome-

²⁷ Cameron, »Literary Allusions«, 363.

²⁸ Potter, *Literary Texts*, 146.

²⁹ Celotni odlomek s prevodom glej zgoraj.

³⁰ Robathan, »A Reconsideration of Roman Topography«, 534.

na.³¹ Ob tem ne gre prezreti, da takšno stališče vsaj na videz pelje proti barikadam, na katerih še vedno vztrajajo tisti, ki zagovarjajo stvarnost več avtorjev. Vendar se zdi tolažilna Symova misel, da se mora vsakdo, ki si želi gotovih podatkov o *Cesarski zgodovini*, izogibati priročnikov, tudi tistih novejših.³² Obenem pa naj dodamo hudomušen dostavek, da se, tudi če gre za morebiti 'napačno' (ne lažno!) smer razmišljanja o več (ne nujno šestih) *scriptores*, po mnenju Junija Tiberijana ni bati hudega: *habebimus mendaciorum comites*.

BIBLIOGRAFIJA

- Barnes, Timothy D. »Some Persons in the *Historia Augusta*.« *Phoenix* 26 (1972): 140–82.
 ——. *The Sources of the Historia Augusta*. Bruxelles: Latomus, 1978.
 Baynes, Norman H. »The Date of the Composition of the *Historia Augusta*.« *CR* 38 (1924): 165–69.
 ——. *The Historia Augusta. Its Date and Purpose*. Oxford: Oxford University Press, 1926.
 Bird, H. W. »Suetonian Influence in the Later Lives of the *Historia Augusta*.« *Hermes* 99 (1971): 129–34.
 Cameron, Alan D. E. »Literary Allusions in the *Historia Augusta*.« *Hermes* 92, št. 3 (1964): 363–77.
 Hock, Paul Rudolph. »Puns, Aelius Maurus and the Composition of the *Historia Augusta*.« *TAPhA* 112 (1982): 107–13.
 Luthar, Oto, Marjeta Šašel Kos, Nada Grošelj in Gregor Pobežin. *Zgodovina historične misli*. Ljubljana: ZRC, 2006.
 Marriott, Ian. »Two Computer Studies.« *JRS* 69 (1979): 65–77.
 Potter, David S. *Literary Texts and the Roman Historian*. London: Routledge, 1999.
 Robathan, Dorothy M. »A Reconsideration of Roman Topography in the *Historia Augusta*.« *TAPhA* 70 (1939): 515–34.
 Syme, Ronald. *Emperors and Biography: Studies in the Historia Augusta*. Oxford: Clarendon Press, 1971.
 ——. »The Composition of the *Historia Augusta*: Recent Theories.« *JRS* 62 (1972): 123–33.
 White, Peter. »The Authorship of the *Historia Augusta*.« *JRS* 57 (1967): 115–33.
 Wiedemann, Thomas. »The Figure of Catiline in the *Historia Augusta*.« *CQ* n. s. 29 (1979): 479–84.

³¹ Glej op. 6.

³² Syme, »The Composition of the *Historia Augusta*«, 133.

IN QUODAM LIBRO GRAECO:
THE USE AND CITATION OF GREEK SOURCES
BY THE 'AUTHORS' OF THE *HISTORIA AUGUSTA*

Summary

The enigmatic collection of imperial *vitae* ranging from the emperor Hadrian to Carinus, spanning a period of some 170 years, has long been subject to detailed scrutiny. Dubbed *Historia Augusta* by Isaac Casaubon in 1603, this historical document has been recognised to be anything but historical, and therefore hardly deserves to be treated by historians as a viable document – or at least this appears to be the position held by mainstream scholars on the subject. While there are still historians who maintain that the *vitae* were forged by several different authors, if not exactly six as purported in the work itself, the widespread thesis is that this 'mockumentary' was produced by one person only, but there is little agreement on the question *when*. However, there remain issues which, after careful examination, admonish us that even the well-accepted one-author theory is anything but airtight, one of them being the issue of the sources, their collection and implementation in the actual narrative. Several cited documents, such as letters, senatorial decrees etc., have been proved as forgeries, but the author(s) went out of their way to cloak them in a veil of fake certainty; one such instance is the cited report on the inauguration of Marcus Claudius Tacitus. On the other hand, there are several completely vague references to *some Greek book* – *quidam liber Graecus*, which must arouse the reader's suspicion. While this article does nothing to contest the one-author theory, it raises questions: Why, so late in the work, this change of approach in citing sources? Why not furnish the cited 'documents' with fabricated names?